

HALK MİMARİSİ BAĞLAMINDA KİLİSTRA'DA (GÖKYURT) YERLEŞME VE MESKEN NİTELİKLERİ

AYDIN, Dicle
TÜRKİYE/TURЦИЯ

ÖZET

Halk mimarisi, halkın ihtiyaçlarına göre şekillenen ve biçimlenen, kullanıcısının yaşam tarzını, toplumsal ilişkilerini, üretim ve tüketim biçimlerini, inanış ve geleneklerini yalın bir biçimde sergileyen somut yaşam ortamlarıdır. Bu ortamlar, bulunduğu coğrafyanın ve iklimin niteliklerinin akılcılıkla yorumlanmasıyla araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Farklı coğrafi niteliklere sahip Anadolu, iklime, topografyaya, bitki örtüsüne, doğa ile ilişkili olarak yapı malzemesine ve yine bunlarla ilişkili geçim kaynaklarına dayalı farklı mesken mimarilerini sergilemektedir. Çalışma alanı olarak belirlenen Kilistra yerleşimi tarihi, kültürel ve doğal nitelikleriyle dikkatimizi çekmekte, Antik yeraltı şehri üzerine kurulan barınma mekânlarının, mimari anlamda niteliklerini ortaya koymak, halk bilimi çerçevesinde coğrafi, toplumsal ve yapısal değerler başlıkları altında ele alarak, kendine özgü karakteristiklerini ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk mimarisi, Kilistra (Gökyurt) yerleşimi, mesken.

ABSTRACT

Folk architecture is concrete life surroundings which is formed according to the public needs and exhibits the life style, communal relationships, production and consumption forms, belief and traditions of its user in a simple way. These surroundings draw attention of the researchers with the rationalist comment of the climate qualities and the geography where it is located. Anatolia having different geographical qualities exhibits different types of dwelling architecture depending on the climate, topography, flora, building materials related to the nature and the means of living related to these. Kilistra settlement where is determined as the study area draws attention with its history, cultural and natural qualities, displaying

the architectural qualities of the sheltering places built on the archaic underground city and betraying its special characteristics by taking them up under the headlines of geographical, communal and structural values in the frame of folk science form the aim of the study.

Key Words: Folk architecture, Kilistra settlement, dwelling.

1. Giriş

Halk mimarisi, halkın ihtiyaçlarına göre şekillenen ve biçimlenen, kullanıcısının yaşam tarzını, toplumsal ilişkilerini, üretim ve tüketim biçimlerini, inanış ve geleneklerini yalın bir biçimde sergileyen somut mekânlar ya da mekânların organizasyonu olarak karşımıza çıkan kültürel bir olgudur. Estetik ve lüksten çok işlevsel kaygıların ve rasyonel çözümlerin ağır bastığı halk mimarisi; ev, ambar, samanlık, köy odası, çeşme, kuyu, türbe, değirmen, cami, mescit gibi anıtsallıktan uzak; yapılaşları itibarıyla içerisinde yer aldığı iklim, coğrafya ve doğa ile uyumlu eserleri kapsamaktadır (Davulcu, 2005, web sayfası 1). Bir iz bırakmak amacıyla üretilmeyen halk mimarisi örnekleri, rahat ve kolay temin edilebilir yerel malzemelerin kullanımı ile biçimlenmektedir. Bu mimariyi ortaya koyan, yapının sahibi ya da yapı ustasıdır (Baran, 2006: 142). Mimaride önemli olan “bağlama uygunluk”, “kullanıcının gereksinimlerine, yaşam tarzına, üretim ve tüketim biçimine göre şekillenme” kavramlarını en yalın hâliyle okuduğumuz örnekler halk mimarisinde karşımıza çıkmaktadır. Literatürlerde geleneksel mimari, yöresel mimari, halk yapı sanatı, vernaküler mimari vb. gibi değişik isimlerle karşımıza çıkabilen halk mimarisi Tarım Çağında, çağın imkânları, gereksinimleri ve bilgi birikimi doğrultusunda “resmi” ya da “anıtsal” mimarinin dışında oluşturulan, Endüstri Devrimi ile birlikte yaşanan sosyal, kültürel ve teknolojik değişim sonucu yok olmaya başlayan bir olgudur (Davulcu, 2005, web sayfası 2). Bu mimarinin oluşumunda, tüm yaşam biçimlerini yönlendiren, nesilden nesile aktarılan bilgi, beceri, görgü ve edimler olarak tanımlanabilen geleneklerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Gelenekler, sürekli yinelenme ve yayılma yolu ile değişmez olarak kabul görmektedir (Eyüce, 2005: 4). Erpi (1990, s. 73) halk mimarisinin oluşmasında başlıca üç etkenden söz etmekte ve bu oluşumları; (i) yöredeki yapı malzemesi ve bu malzemenin kullanımıyla gerçekleşen yapı teknolojisi, (ii) iklim koşulları ve (iii) toplumun sosyal yapısı ve kültürü olarak sıralamaktadır. Dolayısıyla halk mimarisi ya da yöreye ait yapı kültürü, yaşayanların sosyal yapısı ve kültürüyle, yaşama mekânlarını oluşturmada kullanılan malzemelerin yere özgü olmasıyla ve yapıldığı yerin coğrafi değerleriyle doğrudan ilgili olmaktadır. Bu anlamda çeşitlilik

içeren Anadolu topraklarında halk mimarisinin zengin örneklerini bulmak mümkündür. Farklı coğrafi özelliklerin, yaşam tarzlarının etkisiyle ortaya konulan mekânların üretim sürecinin arka planını oluşturan düşünsel yapı, bir yandan yere ait olan coğrafi değerlerin nasıl yorumlanıp somutlaştırıldığı hakkında bilgi verirken, diğer yandan yaşanan ortamların şekillenmesi ve kullanımının ardında yatan kültürel olgular hakkında da okumalar yapmamızı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı Anadolu'da tarihi, kültürel ve doğal nitelikleriyle karakteristik özelliklere sahip olan Kilistra yerleşimini, halk mimarisi bağlamında incelemek ve Antik yeraltı kenti üzerine konumlanan meskenlerin oluşum mantığını gözlem ve görüşmelere dayalı olarak ortaya koymaktır. Çalışmada Kilistra yerleşimine ait karakteristikler (i) coğrafi ve tarihi değerler, (ii) toplumsal değerler ve (iii) yapısal değerler olmak üzere üç ana başlıkta gruplanmaya çalışılmış ve elde edilen veriler sistematik bir kurgu içinde aktarılmıştır. Meskenlere ilişkin çizimler şematik bir biçimde aktarılmış, röleve çalışmaları için ön hazırlık ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmada yerleşmedeki birçok mesken incelenmiş, kullanıcılarıyla görüşülmüş ve dört meskenin şematik planları hazırlanmıştır.

2. Halk Bilimi Bağlamında Kilistra Yerleşimi ve Meskenleri

2. 1. Coğrafi ve Tarihî Değerler

Kilistra (eski Lystra), Konya¹ ilinin merkez ilçelerinden Meram'ın sınırları içinde bulunan şehir merkezinin 45 km. güney-batısında konumlanan bir yerleşim birimidir. Yerleşimin ismi bugün Gök yurt olarak geçmektedir. Kilistra kentinin üzerinde bulunduğu bölge Miosen-Alt Pliosen lav yığılmaları ile meydana gelmiş volkanik arazilerdir (Sür, 1984: 17; Mimiroğlu, 2005: 2) Yanardağ püskürtme külü olan tüf taşı tek parça kaya silsileleri oluşturmaktadır. Sarı ve kirli beyaz renkli, pomza çakıllı tabakaların hâkim olduğu kayalarda yapılan radyometrik çalışmalar yaşı üst-miyosen jeolojik devre tarihlenmektedir (Özkan, 2001: 166). Şehir ve çevresi genel görünüm açısından Kapadokya'daki coğrafi özellikleri ve yerleşim türlerini çağrıştırmaktadır (**Şekil 1**). Bugün mevcut haliyle antik şehir yaklaşık 2 km² lik bir alanı kapsasa bile, peri bacası türünden oluşumlar dikkate alındığında 30 km² lik bir alana yayılmaktadır. Şehir ve çevresindeki yerleşmelerden günümüze kalanların çoğu Bizans dönemine aittir (Demirci, 2003: 28).

Lystra şehri, Roma İmparatoru Agustus devrinde (M. Ö. 6) Nykalonie bölgesi koloni şehirleri arasına katılmıştır (Anonim, 2005). Yerleşmenin

¹ Anadolu'nun tarihî ve coğrafi merkezi olan Konya kenti, 36°51' - 39°29' Kuzey enlemleri ve 31°36' - 34°52' Doğu boylamları arasında bulunmaktadır.

Şekil 1: Kilistra yerleşiminde tüflerden oluşmuş kaya silsileleri.

önemi Hıristiyanlık tarihindeki yerinden kaynaklanmaktadır. Anadolu'daki Hıristiyan hac güzergâhının üzerinde bulunan Lystra, İncil'de geçmekte, Aziz Paulus ve Barnabas'ın Hıristiyanlığı anlatmak için misyon olarak 1.yüzyılda yerleşime geldiği kaydedilmektedir (Demirci, 2003: 28; Blake and Edmonds, 1988: 77-78; Aydın, 2004: 256). Yerleşimde etrafı tüf kayadan oyulmuş mekânların yer aldığı, bugünde Paulus ölü olarak bilinen bir alan yer almakta, Aziz Paulus'un bu alanda insanlara seslendiği bilinmektedir (**Şekil 2**). Yerleşim yerinde antik kente ait belgeleme çalışmaları devam etmektedir. Birinci derece koruma altında bulunan yeraltı şehri üzerinde bulunan geleneksel konut dokusu kısmen devşirme taşlarla inşa edilmiş yamaç evler görünümüyle dikkat çekmektedir (**Şekil 3**).

Şekil 2: Aziz Paulus'un Lystra halkına seslendiği alan.

Şekil 3: Antik kent üzerine kurulduğu söylenen geleneksel yerleşim dokusu

Karasal iklimin hüküm sürdüğü bu yerleşim yerinde yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçmektedir. Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında sıcaklık ortalaması 22,6 °C. Yıllık sıcaklık ortalaması ise 11,7 °C dir. En çok yağış Aralık ayında en az yağış ise Temmuz ve Ağustos aylarında yağmaktadır. Kar yağışı en fazla Ocak ve Şubat aylarında görülmektedir. Bölgede kuzeyden esen rüzgâr, birinci derecede etkili hâkim rüzgâr yönüdür. Son beş yılda kuzey rüzgârının en etkili olduğu ay ise

Ocak ayıdır (Anonim, 2006).

Yerleşim yerinde karasal iklimin özelliği olarak maki bitki örtüsü hâkimdir. Gılabba, yonuz eriği, kendir, diş budak, boz armut ve itburnu gibi maki gurubu bitkiler yetişmektedir. Yer yer kayalık olan bölgede yapı malzemesi olarak da taş kullanılmaktadır.

Yeraltı şehri üzerine yapılandırılan meskenler, Kilistra köyünün genel görünümünün belirleyicisi olmaktadır. Topografyayı eğimli kılan yeraltı şehri meskenlerin oluşumunda kademelenmeyi sağlamış, kademelenme aynı zamanda mekân organizasyonunda da etken olmuştur.

2. 2. Toplumsal Değerler

Yerleşim yerinde tarıma ve hayvancılığa dayalı bir yaşam tarzı hüküm sürmektedir. Hane halkı sayısının dört ya da beş olduğu söylenebilmektedir. Yerleşim yerinde çekirdek aile yapısı olduğu gibi, birleşik tip aile de bulunmaktadır. Yerleşim yerinin kent merkezine yakınlığı, çocukların eğitimi, gençlerin iş imkânı, evlenme gibi nedenlerle bireyler kent merkezinde yaşamakta, aile büyükleri ise Kilistra da kalmaktadır. Bazı meskenler sadece yazın kullanılmakta, yazın nüfus artmaktadır. Yerleşim yerinde sürekli kullanılan 141 mesken bulunmaktadır.

Evin reisi babadır ve eğer geniş/birleşik aile yapısına sahipse evin en yaşlı erkeğidir. Yerleşim yerinde çocuklar ilköğretim eğitimini tamamlamaktadır. Kız çocuklarının okuması yaygın olmamakla beraber erkek çocuklar lise eğitimi için kent merkezine gitmektedir. Yerleşim yerinden kent merkezine her sabah belediye otobüsü sefer yapmakta, akşam ise köye geri dönmektedir.

Kadın ailede geçime katkıda bulunan, çocukları yetiştiren önemli bir yere sahiptir. Çoğunlukla kız çocukları temel eğitimi aldıktan sonra evde anneye yardım etmekte, evlenme çağına geldiğinde ise evlendirilmektedir. Evde kadın kış için yiyecek hazırlığında bulunmaktadır. Yerleşim yerinde tarhana, kurutmalık, reçel, şurup vb. kışa yapılan hazırlıklar arasındadır. Ayrıca Ramazan ayında tüketilmek üzere erişte ve ekmek olarak yufka kadınlar tarafından hazırlanmaktadır. Bu hazırlıklarda komşuluklar önem kazanmakta, bir araya gelen kadınlar üretimi hızlandırmaktadır.

Evlilikler yerleşim içinde olabildiği gibi kent merkezine de olabilmektedir. Genç kızların sepet üretmesi gelinlik çağa gelmek ve gelin olmak için bir itibar unsuru olup, bir genç kızın çok sepetinin olması övünülecek bir durumdur. Evlendiği eve bu sepetleri götürmekte ve değişik amaçlar

için kullanılmaktadır. Sepetler evin çardak denilen mekânına asılmaktadır. Evlenecek genç kız düğünde ağır asbab denilen yöresel kıyafeti giymektedir. İki parçadan oluşan giysinin üzerine başlık olarak kırmızı bir örtü sarılmakta ve örtü baş üstünden bağlanmaktadır. Üzerine ise hünkâr denilen örtü örtülmektedir. Evli kadınlar akdon denilen bol pantolonu, bekâr kızlar ise kadife takımı düğünlerde giymektedir. Yöreye has diğer bir özellik kız evi tarafından yapılan ve kadınların sofralarında ikram edilen kabak yemeğidir. Balkabağı olarak bilinen yiyeceğin kalın kabukları tahra ile soyulmakta, sonra küçük parçalara bölünmekte, nohutla birlikte acı, şeker ve tuz ile hazırlanmaktadır. Kabak yemeği yerleşime has bir gelenek olarak devam etmektedir. Yöre mutfağında alıç, yaban eriği, ahlat ve gılabba da kullanılmaktadır. Bağların yoğun olduğu yerleşim biriminde pekmez üretimi de yapılmaktadır.

3. Yapısal Değerler

3. 1. Yerleşme ve Meskenler

Kilistra'da düz toprak dam meskenler ve onların yansıttığı topografya yerleşmenin ana özelliğinden birisidir (Şekil 4). Antik yeraltı yerleşiminin üzerine kurgulanmış olan meskenler iklimsel nedenlerden dolayı güney yönde yoğunlaşmıştır. Meskenler arası sirkülasyonu sağlayan toprak yollar ve patikalar topografyaya uygun bir şekilde organik olarak doğal çizgileri takip etmektedir.

Yerleşmede cami, ilköğretim okulu, posta acenteliği, sağlık evi ve misafirhane bulunmaktadır. Yerleşim birimine elektrik 1977-1978 yılında, su 1989 yılında, telefon ise 1991 yılında gelmiştir.

Yaşayanlardan alınan bilgiye göre meskenlerin yaklaşık 100-150 yıllık

bir geçmişi bulunmaktadır. Meskenlerde yaşama birimi ve ahır olmak üzere iki ana bölümden bahsetmek mümkündür. Ana şemayı yaşama katı oluşturmaktadır. Ahır ve samanlık alt kotta, yaşama birimiyle aynı büyüklükte olabildiği gibi, topografyadan yararlanılarak daha geniş de tutulabilmektedir. Meskenler yol cephesinden tek kat, diğer yönlerden iki kat olarak algılanmaktadır. Meskenlerin barınma bölümüne doğrudan girilmektedir. Eğime göre ahır ve samanlık bölümünde de aynı yönden girilebildiği örneklerde bulunmaktadır. Ahır ve samanlık meskenin konumuna göre başka bir yönden de doğrudan dışa açılmaktadır.

Her meskende yaşama birimine yol üzerinden birkaç basamakla yükseltilmiş ya da düzenlenmiş kapı önü düzlüğünden girilmektedir (**Şekil 5**). Giriş yörede “çardak” olarak tanımlanan mekâna açılmaktadır.

Şekil 5: Meskenlerde giriş düzeni

“Çardak” yaşama biriminin şekillenmesindeki temel unsur olarak tanımlanabilmektedir. Çardak, biçimleniş olarak odaların arasında kalan ve onların belirlediği mekândır. Dış mekân ile oda arasında sirkülasyonu da üstlenen bu mekân özellikle yaz aylarında yoğun kullanılan seki, çeşme alanı gibi alt mekânları bünyesinde bulunduran bir yaşam alanıdır (**Şekil 6**). Bu mekân bir ara mekân özelliği taşısa da kullanımı ve işlevselliği düşünüldüğünde öneminin fazla olduğu söylenebilmektedir. Çardakta kullanıcılar dış mekânda giydikleri ayakkabılarıyla dolaşmaktadır. Bu nedenle yöre halkından bazıları bu mekâna “sokak” denildiğini söylemektedir. Meskenlerde çardağın biçimsel olarak bir tipolojisi tanımlanamamaktadır. Mesken içinde oluşturulan oda sayısı çardağın biçimlenmesinde de belirleyici unsurdur. “Çardak” ta bulunan ve her meskende dikkatimizi çeken seki (yöre adıyla tahtaboş), yönünü güneşe/güneye çeviren, konut duvar

Şekil 6: Araştırma kapsamında incelenen meskenlerin plan şemaları.

yüzeyinden 1 m kadar dışa çıkarak cumbayı tanımlayan bir alt mekân olarak karakteristik özelliğe sahiptir. Seki yüzeyi camlı doğrama ile dış mekândan ayrılmaktadır. Seki bu özelliği ile yaşama mekânının dış mekân ile görsel bağlantısını sağlayan bir niteliğe sahip olmakta, ev halkının oturup dinlendiği, misafirleriyle sohbet ettiği, birkaç basamakla yükseltilmiş bir oturma alanı olarak biçimlenmektedir (Şekil 7).

Şekil 7: Yörede tahtaboş olarak isimlendirilen yükseltilmiş mekân.

“Çardak” ta yer alan bir diğer unsur çeşmedir. Çeşme, abdest almak için, çardağın temizlenmesi için ve gerekirse kapların yıkanması için kullanılmaktadır. Çeşmenin bu alanda varlığı altyapı olarak temiz suyun ve kanalizasyon altyapısının yerleşme birimine gelmesiyle ilişkilidir.

Çardağın düşeyde bağlantı kurduğu mekân alt kotta yer alan hayvan barınma mekânlarıdır. Ahşap tek kollu merdiven güvenlik nedeniyle korkulukla çevrilmekte ve korkuluk yüksekliğinde bir ahşap kanat ile çardaktan ayrılmaktadır. Çardağın duvarları kurutulmuş mısırların ve sepetlerin asılması için kullanılmaktadır (**Şekil 8**). Daha önce değinildiği gibi sepetlerin gelenekselleşen bir anlamı bulunmaktadır.

Şekil 8: Çardak duvarlarına asılan kurutulmuş mısır, sepet ve testileri.

Oda dış mekândan en fazla yalıtılmış mekân olarak çardağa doğrudan açılmaktadır. Oda sayısı ve donanımı ailedeki birey sayısı ve geniş aile olunmasıyla ilgilidir. Genelde her evde bir günlük oda ve bir yatak odası bulunmaktadır. Odaların işlevsel ayrımı biçimsel olarak bir fark oluşturmamakta, ancak evde çocukların evlenmesiyle oluşturulan yatak odaları varsa donanım (karyola, gardırop gibi) anlamında farklılaşmalar olmaktadır. Bu durum günümüz modern kullanımıyla ilişkilidir. Oda geleneksel Türk konutunda da olduğu gibi çok işlevlidir. Ev halkı yatma, yemek yeme, misafir ağırlama, dolap içlerinde bulunan gusülhanelerde yıkanma gibi yaşam eylemlerini odada karşılamaktadır. Odalarda bir giriş sekisi ve genellikle bunun devamı olan yüklük duvarı (varsa gusulhane bu duvarda yer almaktadır) ve pencerenin bulunduğu duvar odanın belirleyicisi olmaktadır. Odanın diğer yüzeylerinde de raflar yer almaktadır (**Şekil 9**). Bereketin sembolü olan boyalı tabaklar bu raflara dizilmektedir. Yörede kullanılan geleneksel kaplar bakır kalaylı kaplardır. Odalarda ısınma önceden hem yemek pişirmek hem de ısınmak amacıyla kullanılan ocak ile sağlanırken, günümüzde ocak kaldırılmış ve yerini sobalar almıştır. Ocak dış duvarda konumlanmıştır. Ocak bacaları bugün soba için kullanılmaktadır.

Şekil 9: Meskenlerde oda düzeninden örnekler

Çardak alanına açılan diğer bir mekân mutfaktır. Mutfakta ocak yer almaktadır. Günümüz mutfak ekipmanları (buzdolabı, ocak, fırın..) meskenlerde yaşanan değişikliklerin de bir göstergesidir. Mutfaklarda eşyaların koyulacağı raflar, dolaplar, nişler bulunmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10: Mutfağın düzeni ve mutfak elemanları

Çardağa açılan bir diğer mekân erzak deposudur. Meskenlerin çoğunda erzak odası bulunmaktadır. Bu mekânda evin fazla eşyaları ve özellikle kuru yiyecekler muhafaza edilmektedir.

Meskenlerin yaşama birimiyle de ilişkili olan ikinci ana bölümü hayvanların barındığı ahır ve samanlıktır. Yaşama birimiyle ahırın mekânsal ilişkisi “çardak” ta yer alan tek kollu ahşap merdivenle sağlanmaktadır. Merdiven ahır katında “hayat” denilen kışlık yakacakların ve tarımda kullanılan küçük el aletlerinin bulunduğu mekâna inmektedir (**Şekil 11**). Hayat, ahırla, ahır ise samanlıkla ilişkilidir. Alt kotta bulunan bu mekânlar küçük tepe pencereleriyle havalandırılmaktadır. Bu katta eğime göre yoldan da doğrudan girilebilmektedir. Ahır ve samanlık bölümü, yaşama bölümünden daha geniş tutulabilmekte ve oluşan dam teras olarak kullanılabilir. Bu teraslar yiyeceklerin kurutulması için kullanılmaktadır. Yerleşmeye kanalizasyon ve su altyapısının gelmesiyle önceleri meskenlerden bağımsız dışarıda olan tuvalet mekânları ahırlarla oluşan terasların üstüne alınmıştır. Bazı meskenlerde tuvalet hacmi çardaktan doğrudan kullanılacak şekilde çözülmüştür. Bu mekânsal çözümler meskenlerde zamana bağlı değişimlerinde bir başka göstergesi olmaktadır.

Şekil 11: Meskenlerin altında yer alan hayat ve samanlıktan görüntüler

Meskenlerin karakteristik özelliklerinden biri giriş yönünde bulunan duvarda yer alan Arapça Allah yazılı taş ve boyalı tabaklardır. Her meskende yer alan bu öğeler, meskenin yapım tarihini gösterirken tabak da bereketi arttırdığı inancı ile kullanılmaktadır (**Şekil 12**).

Şekil 12: Meskenlerde duvar yüzeyine yerleştirilen boyalı tabakalar ve Arapça Allah yazılı taş.

3. 2. Yapı Tekniği ve Malzeme

Meskenlerin ana yapı malzemesi taştır. Yontulmuş büyük taşlar arası küçük moloz taşlarla doldurulmaktadır. Ahşap direkler hem döşemeyi hem de duvarları taşımakta, aynı zamanda yaşama biriminde mekânsal bir ayrımı da tanımlamaktadır. Duvarlar arasında ahşap hatıllar bağlayıcı malzeme olarak kullanılmakta, hatıllar aynı zamanda pencere boşluklarının da belirleyicisi olmaktadır. Çardakta yer alan ve mesken duvar yüzeyinden bir metre kadar dışa taşan cumba tümüyle ahşap malzemeden inşa edilmektedir. Duvarlara bağlanan ahşap hatıllar duvar yüzeyinden dışa uzatılarak cumba oluşturulmaktadır. Pencere boşlukları kayıtlarla bölünmüş bu mekân, yine ahşap malzemeyle ana duvara sabitlenmektedir. Konut kullanıcılarının bu ahşap yüzeyi, yağışın olumsuz etkisinden korumak amacıyla saç ile kapladığı görülmektedir. Konutların üst örtüsü düz dam şeklindedir. Ahşap tavan üzerine hasır serilmekte, üzerine toprak yayılarak silindir ile sıkıştırılmaktadır. İç mekânda kapılar, dolaplar ve döşeme ahşaptır. Duvarlar samanlı toprak ile sıvanmakta ve üzeri kireçle kaplanmaktadır. Çardak zemin kaplaması ahşap örtü üzerine sıkıştırılmış topraktır. Ancak gerek temizlik gerekse bakım yönünden zorluklar oluşturan bu uygulamaya müdahale edilmiş, çimento, kum ve suyun karışımıyla oluşturulan harcın zemine yayılmasıyla toprağa göre sert ve dayanımlı yüzey kaplaması uygulanmıştır. Odaların genişliğini ahşap direklerin boyutları belirlemektedir. Yaklaşık 3,00 m genişlikte olan odalarda kullanım alanı kare olarak tanımlanabilmektedir. Odalarda girişte oluşturulan eşik ahşaptır. Kapıların açılmasında kullanılan sistem çoğu meskende orijinalitesini korurken, önceden ahşap olan pencere doğramalarının bazı konutlarda değiştirilerek demir doğrama yapıldığı görülmektedir. Günümüzde meskenlere yapılan müdahalelerden biri de çatı örtüsünün değiştirilmesi, tuğla kullanılarak çatının yükseltilmesi ve düz damların beşik çatıya dönüştürülerek kiremit ile kaplanması olarak gözlemlenmektedir.

4. Sonuç

Kilistra yerleşimi ve meskenleri kendine özgü yapılanmasıyla günümüze kadar gelebilmiş halk mimarisi örneklerindedir. Yerleşimin milattan önceye uzanan arkeolojik değeri ve Hıristiyanlığın yayılmaya çalışıldığı bir yer olarak tanımlanmasından dolayı dinler tarihi yönünden değeri tartışılmazdır. Bugünkü geleneksel doku bu nitelikleriyle gerek yerli gerekse yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

Kilistra'daki halk yapı sanatı örnekleri uzun yılların deneyimi ile oluş-

turulmuş, kültürel yapılanmanın bir ürünüdür. Bu sonuç ürünlerde coğrafi niteliklere uygun yapılaşma, günümüz mimarisinde bulamadığımız yere özgü olma değerini yansıtmaması bakımından da önemli olmaktadır. Meskenlerde içe kapalı mekân organizasyonu, kuzey yönden kaçan yönlendirme, çardağın merkezi mekân niteliği taşıması ile kışın soğuk, yazın sıcak etkisini azaltması, çardaktaki tahtaboşun yaz aylarında yoğun kullanımı, ahırın yaşam alanı altında konumlanmasıyla özellikle kışın ısısal konforu artırması doğal değerlerin analizinin yerel halk tarafından nasıl değerlendirildiğini göstermektedir. Toplumsal ve doğal değerlerin etkileşimi ile oluşmuş bu ürünler, günümüz tasarımlarına da ışık tutacak ipuçlarını ortaya koymaktadır.

Kilistra yerleşiminde geleneksel dokuyu oluşturan meskenler güncel yaşam biçimlerinden ötürü değişime uğramaktadır. Koruma altında olan bu alanda yeni yapılanmalar mevcut dokuya aykırı bir biçimsel oluşum içindedir. Meskenlerin belgelenecek koruma altına alınması, geleneksel dokuya ilişkin yerleşim planının oluşturularak yeni yapılanmalar da dokuya uygun yapılaşma ölçütlerinin belirlenmesi kültür mirasımızın korunması ve sürekliliğinin sağlanması anlamında önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Anonim, (2005), Konya Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Konya 2004 Yılı İl Çevre Durum Raporu, Konya.

Anonim, (2006), Konya Meteoroloji Bölge Müdürlüğü, Meteorolojik İstatistikler, 2005, Konya.

Aydın, M., (2004), “Antakya ve Tarsus Eksenli İlk Dönem Hıristiyanlığı’na Bir Bakış”, ADALYA, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı, No:VII / 2004, s. 251-261

Baran, M., (2006), “Halk Mimarisinin Halkbilimi Bağlamında Değerlendirilmesine Harran Evleri Örneği”, Millî Folklor, Yıl 18, Sayı: 72, s. 141-147.

Blake, Everett C., Edmonds, Anna G., (1988), Sites Bıblıques De Turque, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 77-78.

Davulcu, M., (2005), Bartın Halk Mimarisi, Folklor Araştırmacıları Vakfı, <http://www.folklor.org.tr/haber.detay.asp?kategori=mimari>

Davulcu, M., (2005), Halk Mimarisi, Folklor Araştırmacıları Vakfı, <http://www.folklor.org.tr/haber.detay.asp?kategori=mimari>

Demirci, K., (2003), “Bir Azizinin Ayak İzlerinde Lystra”, Rail Life Aylık Kültür Dergisi, Sayı 2, s. 28-31

Eрпи, F., (1990), “Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisindeki Yansıması Üzerine Kıyaslamalı Üç Örnek: Anadolu’daki Türk, Rum ve Levanten Ko-

nut Mimarileri”, Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri, Konya, s. 73-84.

Eyüce, A., (2005), Geleneksel Yapılar ve Mekânlar. Birsen Yayınevi. İstanbul

Mimiroğlu, İ.M., (2005), “Ortaçağda Konya Kilistra Kenti Yapıları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilimdalı, Türk İslam Sanatı Bilim Dalı, Konya

Özkan, N., (2001), “Konya-Meram-Gökyurt Köyü Kilistra Antik Kenti Kurtarma, Temizlik ve Onarım Çalışmaları”, (1998-1999), s.165-180

Sür, E., 1984, “Türkiye’nin Özellikle İç Anadolu’nun Genç Volkanik Alanlarının Jeomorfojisi”, Ankara